

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

255

Środki trwałe – ujmowanie, wycena, prezentacja

Redaktorzy naukowi
Teresa Cebrowska
Waldemar Dotkuś

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2012

Recenzenci: Jolanta Chluska, Waldemar Gos, Józef Pfaff, Helena Żukowska

Redaktor Wydawnictwa: Elżbieta Kożuchowska

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Barbara Cibis

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania

znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie

wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Wrocław 2012

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-297-0

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Melania Bąk: Środki trwałe i ich zużycie w cyklu życia produktu.....	13
Renata Biadacz: Ujęcie środków trwałych przy zastosowaniu MSR/MSSF po raz pierwszy	28
Jolanta Chluska: Środki trwałe w procesach przekształceń samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej	39
Waldemar Gos, Stanisław Hońko: Remont a ulepszenie środków trwałych – podejście bilansowe i podatkowe	48
Stanisław Hońko, Przemysław Mućko: Zasady (polityka) rachunkowości w zakresie rzeczowych aktywów trwałych na podstawie sprawozdań finansowych emitentów papierów wartościowych z sektora „Handel detaliczny”	59
Małgorzata Kamieniecka: Wycena środków trwałych w wartości przeszacowanej według MSSF i ustawy o rachunkowości – rzetelny obraz czy źródło możliwych manipulacji?.....	70
Anna Kasperowicz: Warunki kontroli środków trwałych.....	82
Joanna Koczar: Rosyjskie prawo bilansowe a identyfikacja, pomiar i wycena środków trwałych.....	92
Tomasz Kondraszuk: Problemy wyceny wybranych grup środków trwałych w rolnictwie	108
Iwona Kumor, Lucyna Poniatowska: Aktualizacja wyceny środków trwałych do wartości godziwej	118
Anna Kuzior: Prezentacja skutków wyceny i zmian w stanie środków trwałych w sprawozdaniu finansowym sporządzonym według MSSF	127
Renata Kwiatkowska: Prawnobilansowe zasady ujęcia i wyceny nieruchomości obciążonych prawami użytkowania w ramach umów timeshare	138
Irina A. Lukyanova: Białoruskie standardy rachunkowości środków trwałych na drodze transformacji do MSSF: aspekt stosowany	147
Aleksandra Łakomiak: Kompletność środków trwałych.....	159
Ewa Wanda Maruszevska: Wycena środków trwałych w aspekcie profesjonalizmu osób świadczących usługi rachunkowości.....	177
Alicja Mazur: Alternatywne modele wyceny bilansowej środków trwałych a jakość informacji sprawozdawczej	186
Edward Pielichaty: Nieruchomości inwestycyjne – wycena i przekwalifikowanie w świetle prawa bilansowego.....	199
Jolanta Rubik: Wybrane problemy identyfikacji i wyceny kosztów środków trwałych w budowie.....	209

Bożena Rudnicka: Problemy wyceny środków trwałych w jednostkach budżetowych	218
Adrian Ryba: Utrata wartości środków trwałych zgodnie z Międzynarodowymi Standardami Sprawozdawczości Finansowej – artykuł dyskusyjny	230
Aleksandra Sulik-Górecka: Krytyczna analiza tendencji w zakresie regulacji rachunkowości dotyczących aktualizacji wyceny operacyjnych aktywów trwałych.....	246
Marzena Tatarska: Wycena początkowa środków trwałych – aspekty podatkowe i bilansowe	256
Tatiana Verezubova: Problemy wyceny i ewidencji środków trwałych u białoruskich ubezpieczycieli.....	265
Vita Zariņa, Anna Medne, Iveta Strēle: Klasyfikacja i wycena środków trwałych na Łotwie	273
Paweł Zieniuk: Amortyzacja środków trwałych jako narzędzie optymalizacji podatkowej przedsiębiorstwa.....	283
Joanna Zuchewicz: Ulepszenia w obcych środkach trwałych w ujęciu rachunkowym i podatkowym.....	292
Katarzyna Żuk: Środki trwałe w polskim i białoruskim prawie bilansowym	304

Summaries

Melania Bąk: Fixed assets and their consumption in a product life cycle	27
Renata Biadacz: Entering fixed assets in the accounting ledger while applying IFRS for the first time	38
Jolanta Chluska: Fixed assets in the processes of the transformation of the independent health care units.....	47
Waldemar Gos, Stanisław Hońko: Repair or improvement of fixed assets – accounting and tax approach	58
Stanisław Hońko, Przemysław Mućko: Accounting policies for property, plant and equipment in financial reports of the issuers of securities in the „Retail” sector.....	69
Małgorzata Kamieniecka: Valuation of fixed assets at revalued amount in IFRS and Polish accounting act – fair view or potential source of manipulation?	81
Anna Kasperowicz: Fixed assets terms of control	91
Joanna Koczar: Russian balance law and identification, measurement and valuation of fixed assets.....	107
Tomasz Kondraszuk: Determining the current value of fixed assets and economic calculation in agriculture	117
Iwona Kumor, Lucyna Poniadowska: Revaluation of fixed tangible assets to fair value	126

Anna Kuzior: Presentation of effects of tangible assets measurement and their derecognition in financial statement prepared according to IFRS	137
Renata Kwiatkowska: Recognition and measurement in the accounts of the property burdened with rights to use the timeshare.....	146
Irina A. Lukyanova: Belarus standards of fixed assets accounting on the way of transformation into IFRS. Applied aspects	158
Aleksandra Łakomiak: Completeness of fixed assets	176
Ewa Wanda Maruszewska: Valuation of fixed assets and accountants' professionalism	185
Alicja Mazur: Alternative fixed assets measurement models and the information quality of the financial statements	198
Edward Pielichaty: Investment properties – measurement and reclassification in the light of accounting law	208
Jolanta Rubik: Selected problems of identification and costs valuation of assets under construction	217
Bożena Rudnicka: Problems with valuation of fixed assets in budget entities	229
Adrian Ryba: Impairment loss for tangible fixed assets in accordance with international financial reporting standards – disputable article	245
Aleksandra Sulik-Górecka: Critical analysis of trends in accounting regulations concerning fixed asset upward revaluation	255
Marzena Tatarska: The initial valuation of fixed assets, tax and balance aspects.....	264
Tatiana Verezubova: Problems of the assessment and the accounting of fixed assets at Belarussian insurers.....	272
Vita Zariņa, Anna Medne, Iveta Strēle: Classification and valuation of fixed tangible assets in Latvia.....	282
Paweł Zieniuk: Depreciation of fixed assets as a tool for tax optimization in enterprises	291
Joanna Zuchewicz: Improvements in external assets from the perspective of accounting and tax presentation.....	303
Katarzyna Żuk: Fixed assets in Polish and Belarussian balance law	311

Alicja Mazur

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

ALTERNATYWNE MODELE WYCENY BILANSOWEJ ŚRODKÓW TRWAŁYCH A JAKOŚĆ INFORMACJI SPRAWOZDAWCZEJ

Streszczenie: Wycena środków trwałych zgodnie z Międzynarodowymi Standardami Sprawozdawczości Finansowej może odbywać się przy zastosowaniu modelu opartego na cenie nabycia lub koszcie historycznym lub modelu bazującego na wartości przeszacowanej. W niniejszym artykule analizowano cechy jakościowe sprawozdania finansowego w zależności od dokonanego wyboru w zakresie wyceny środków trwałych. W efekcie stwierdzono, że informacje wynikające z zastosowania obu dozwolonych modeli posiadają wymagane cechy jakościowe. Jednakże w odniesieniu do każdego z nich można wskazać sytuacje, kiedy utrzymanie danej cechy może być trudne. Nie można więc jednoznacznie stwierdzić, że jeden z możliwych modeli wyceny środków trwałych wygrywa pod względem jakości informacji dostarczanej użytkownikom sprawozdania finansowego.

Słowa kluczowe: środki trwałe, wycena, jakość sprawozdań finansowych.

1. Wstęp

Celem sprawozdań finansowych, określonym w znowelizowanych założeniach koncepcyjnych sprawozdawczości finansowej, oznaczanych w dalszej części opracowania jako założenia koncepcyjne, jest dostarczanie informacji finansowych na temat jednostki sporządzającej sprawozdanie finansowe, które są użyteczne dla aktualnych i potencjalnych inwestorów, kredytodawców i innych wierzycieli w procesie podejmowania przez nich decyzji [Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej, 2011]. Aby zrealizować ten cel, informacje prezentowane w sprawozdaniu finansowym, a w szczególności te o charakterze liczbowym, powinny posiadać określone cechy jakościowe. Wysokość poszczególnych kwot uzależniona jest od sposobu ich ustalenia, czyli od zastosowanej podstawy wyceny. W odniesieniu do środków trwałych Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej oraz regulacje niektórych krajów przewidują możliwość wyboru spośród dwóch alternatywnych sposobów wyceny: modelu opartego na cenie nabycia lub modelu opartego na wartości przeszacowanej. W niniejszym opracowaniu podjęto próbę określenia i porównania jakości informacji wygenerowanych przy zastosowaniu każdego z tych

sposobów wyceny, kierując się przy tym wskazaniem założeń koncepcyjnych w zakresie definicji cech jakościowych sprawozdania finansowego. Uwagę skupiono w szczególności na wskazaniu takich aspektów zastosowania każdego z tych modeli, w których pojawia się zagrożenie utratą cech jakościowych dostarczanych informacji.

Na etapie studiów literaturowych jako metodę badawczą zastosowano metodę indukcji i analizę, natomiast przy formułowaniu wniosków – metodę dedukcji i syntezy.

2. Regulacje wyceny bilansowej środków trwałych

W ramach Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej zasady wyceny bilansowej środków trwałych zostały zawarte w MSR 16. W standardzie tym w § 29 przewidziano możliwość zastosowania jednego z dwóch alternatywnych modeli wyceny: modelu opartego na cenie nabycia lub koszcie wytworzenia oraz modelu opartego na wartości przeszacowanej. Wyceniając środki trwałe zgodnie z pierwszym z wskazanych modeli [MSR 16, § 30], należy składniki te po początkowym ujęciu wykazać według ceny nabycia lub kosztu wytworzenia pomniejszonego o zakumulowaną amortyzację oraz zakumulowane odpisy aktualizujące z tytułu trwałej utraty wartości. Stosując natomiast drugi z wskazanych modeli wyceny [MSR 16, § 31], środki trwałe należy wykazywać w wartości przeszacowanej stanowiącej ich wartość godziwą na dzień przeszacowania, pomniejszonej o kwotę późniejszej zakumulowanej amortyzacji i późniejszych zakumulowanych odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości. Warunkiem zastosowania modelu drugiego jest istnienie możliwości wiarygodnego ustalenia wartości godziwej. Aby wartość bilansowa nie różniła się istotnie od wartości, która zostałaby ustalona przy zastosowaniu wartości godziwej na dzień bilansowy, należy dokonywać systematycznych przeszacowań. Częstotliwość dokonywania przeszacowań zależy więc od zmian wartości godziwej rzeczowych aktywów trwałych. Składniki majątkowe, których wartość godziwa podlega znaczącym i nieregularnym zmianom, powinny być przeszacowywane corocznie. Dla tych składników, których wartość godziwa podlega niewielkim wahaniom, MSR 16 proponuje dokonywanie przeszacowań co trzy lub pięć lat. Przeszacowanie jednego składnika rzeczowych aktywów trwałych powoduje konieczność równoczesnego przeszacowania całej grupy aktywów, do której należy ten składnik. Dopuszczalne jest jednak przeszacowanie etapowe, pod warunkiem że będzie ono aktualizowane oraz zakończy się w krótkim czasie.

Jeżeli wartość bilansowa składnika aktywów wzrosła wskutek przeszacowania, zwiększenie ujmuje się w innych całkowitych dochodach i wykazuje w łącznej kwocie w kapitale własnym jako nadwyżkę z przeszacowania. Jednakże zwiększenie wartości wynikające z przeszacowania zostaje ujęte jako przychód w takim zakresie, w jakim odwraca ono wcześniejsze zmniejszenie wartości tego samego składnika aktywów z tytułu przeszacowania, które poprzednio ujęto jako koszt danego okresu.

Jeżeli wartość bilansowa składnika aktywów zmniejszyła się wskutek przeszacowania, zmniejszenie należy ująć jako koszt danego okresu. Jednakże zmniejszenie wynikające z przeszacowania ujmuje się w innych całkowitych dochodach w zakresie, w jakim zmniejszenie nie przewyższa kwoty figurującej jako nadwyżka z przeszacowania dotyczącej tego samego składnika aktywów. Zmniejszenie wynikające z przeszacowania ujmowane w innych całkowitych dochodach zmniejsza łączną nadwyżkę z przeszacowania ujętą w kapitale własnym.

Według ustawy o rachunkowości wycena bilansowa środków trwałych następuje wyłącznie według pierwszego z wyżej wymienionych modeli – modelu opartego na cenie nabycia lub koszcie wytworzenia. Zastosowanie modelu wartości przeszacowanej nie jest dozwolone. Jedyną sytuacją, kiedy wartość bilansowa środków trwałych może zostać podwyższona zgodnie z ustawą o rachunkowości, jest aktualizacja wyceny na podstawie odrębnych przepisów. Ustalona za pomocą aktualizacji wyceny wartość księgowa netto środka trwałego nie powinna być wyższa od jego wartości godziwej, której odpisanie w przewidywanym okresie jego dalszego używania jest ekonomicznie uzasadnione. Podkreślić należy, że przeszacowanie środków trwałych według MSR 16 następuje w miarę zmian wartości godziwej, natomiast zgodnie z ustawą – na podstawie odrębnych przepisów. Powstałą na skutek aktualizacji wyceny różnicę wartości netto środków trwałych należy odnieść na kapitał z aktualizacji wyceny, a w przypadku sprzedaży lub likwidacji aktualizowanych składników wartość netto z przeszacowania podlega przeniesieniu na kapitał zapasowy lub inny o podobnym charakterze.

Podobnie wycenę środków trwałych wyłącznie według modelu opartego na cenie nabycia przewidują aktualnie standardy amerykańskie (US-GAAP). Jak podaje D. Herrmann i współautorzy, zasada ta ewoluowała w XX wieku [Herrmann i in. 2006, s. 46]. Uznaje się, że do roku 1940 w Stanach Zjednoczonych przeszacowania w górę wartości bilansowej środków trwałych lub ujawniania ich wyższej wartości rynkowej w notach były powszechnie akceptowanym rozwiązaniem alternatywnym. Powołanie w 1934 r. SEC (Securities and Exchange Commission) i jej wczesne lata funkcjonowania dały początek stopniowej eliminacji wartości godziwej z wyceny środków trwałych. Początkowo, pod koniec lat 30. ubiegłego wieku, SEC jedynie zniechęcała do korzystania z opcji dokonywania przeszacowań środków trwałych do wyższej wartości godziwej spółki starające się o rejestrację swoich papierów wartościowych w publicznym obrocie. Następnie w latach 40. wprowadziła dla tych spółek zakaz korzystania z tej opcji, który w latach 50. rozszerzyła również do ujawniania wartości godziwej w notach do sprawozdania finansowego. Powyższe działania realizowano, wydając wewnętrzne procedury dotyczące wypełniania wymogów informacyjnych związanych z wprowadzeniem papierów wartościowych na giełdę. Dopiero w 1965 r. (APB Opinion No. 6) został wydany formalny zakaz przeszacowywania wartości bilansowej środków trwałych do wyższej wartości rynkowej.

Dla porównania w tab. 1 przedstawiono również zasady wyceny bilansowej środków trwałych obowiązujące w wybranych państwach oraz według MSSF. W Polsce

Tabela 1. Wycena bilansowa środków trwałych w różnych uregulowaniach

A – model oparty na cenie nabycia/koszcie wytworzenia B – model oparty na wartości przeszacowanej							
	MSSF	Australia	Wielka Brytania	Nowa Zelandia	Japonia	USA	Polska
Podstawa wyceny	A lub B	A lub B	A lub B	A lub B	A*	A	A
Wymóg opinii rzeczoznawcy	nie	nie	nie	tak	nd	nd	nd
Ujęcie skutków przeszacowań: w górę w dół	kapitał koszt	kapitał koszt	kapitał koszt	kapitał koszt	kapitał kapitał	nd	nd

* – na podstawie specjalnego uregulowania wprowadzono w Japonii dodatkową możliwość dokonania przeszacowań wartości gruntów w okresie od 31.03.1998 do 31.03.2002

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Herrmann i in. 2006, s. 47].

możliwość wyboru modelu wyceny środków trwałych mają te jednostki, które sporządzają sprawozdanie finansowe według MSSF. Dotyczy to przede wszystkim spółek notowanych na giełdzie. Z analizy skonsolidowanych sprawozdań finansowych za rok 2011 spółek wchodzących w skład indeksów WIG20 i mWIG40, przeprowadzonej przez autorkę, wynika, że spośród 20 największych spółek giełdowych w Polsce tylko jedna stosuje do wyceny środków trwałych model wartości przeszacowanej, a spośród 40 spółek kolejnych co do wielkości model ten wybrały cztery spółki, ale tylko w odniesieniu do wyceny jednej z grup środków trwałych, jaką stanowią nieruchomości.

3. Cechy jakościowe wartości bilansowej środków trwałych

Według założeń koncepcyjnych informacja użyteczna dla odbiorców sprawozdania finansowego ma jednocześnie dwie cechy podstawowe: przydatność i wierność prezentacji, oraz cechy wspomagające: porównywalność, sprawdzalność, terminowość i zrozumiałość. Ponadto decyzja dotycząca umieszczenia danych informacji w sprawozdaniu finansowym powinna uwzględniać kryterium istotności oraz stosunek kosztów do korzyści.

3.1. Przydatność

Informacja przydatna to informacja finansowa, dzięki której możliwe jest dokonanie zmiany w decyzji podjętej przez użytkownika [MSSF, Część A, Założenia koncepcyjne... 2011, § QC6]. Dzięki informacji przydatnej użytkownik potrafi przewidy-

wać skutki przeszłych, obecnych i przyszłych zdarzeń oraz potwierdzać lub korygować wcześniejsze oczekiwania. Oznacza to, że przydatność informacji należy rozpatrywać nie tylko w kontekście teraźniejszości i przyszłości, ale także w odniesieniu do przeszłości.

Wartość godziwa stanowiąca bazę do ustalenia wartości przeszacowanej jest generalnie uważana za bardziej przydatną do podejmowania decyzji aniżeli cena nabycia. Badania przeprowadzone w Australii [Barth, Clinch, 1998; Easton i in. 1993] i Wielkiej Brytanii [Aboody i in. 1999] wskazują, że dla celów objaśniania bieżących stóp zwrotu oraz cen akcji, a także do przewidywania przyszłych zysków większą przydatność ma wartość przeszacowana aniżeli historyczna cena nabycia. Ponadto wartość godziwa posiada cechę przydatności decyzyjnej również w sytuacjach zagrożenia kontynuacji działalności oraz przy ustalaniu ceny nabycia jednostki gospodarczej, czego brakuje wartości historycznej.

Przydatność wartości przeszacowanej środków trwałych można też zauważyć w kontekście dawania możliwości potwierdzenia lub korygowania wcześniejszych decyzji podjętych przez odbiorców sprawozdania finansowego. Dotyczy to w szczególności takich grup środków trwałych jak nieruchomości, których wartość rynkowa nie tylko wyłącznie maleje. Bieżące aktualizowanie wartości bilansowej nieruchomości pozwala odzwierciedlić w sprawozdaniu finansowym zmienność ich cen rynkowych, umożliwiając w ten sposób inwestorom i kredytodawcom dokonanie weryfikacji ich wcześniejszych decyzji polegającej na ich potwierdzeniu lub stwierdzeniu konieczności ich skorygowania. Nie będzie to możliwe, gdy do wyceny nieruchomości zostanie zastosowany model ceny nabycia. Ze względu na to, że model ten nie pozwala na odzwierciedlenie wzrostów cen rynkowych, informacja sprawozdawcza o wartości nieruchomości nie tylko nie pomoże w weryfikacji wcześniejszych decyzji, ale również w warunkach rosnących cen rynkowych nieruchomości może doprowadzić do błędnych ocen.

Zaznaczyć należy, że powyższe rozważania, wskazujące na wyższość wartości przeszacowanej nad wartością historyczną, znajdują potwierdzenie zwłaszcza w odniesieniu do środków trwałych, których ceny rynkowe rosną. W przypadku cen malejących również wartość historyczna wykazuje swoją przydatność do weryfikowania wcześniejszych decyzji – ma to miejsce wtedy, gdy przewyższa ona oczekiwane przyszłe korzyści, co oznacza utratę wartości.

3.2. Wierna prezentacja

Wierność prezentacji to cecha, która obok przydatności jest niezbędna do tego, aby informacja zawarta w sprawozdaniu finansowym była użyteczna decyzyjnie. Informacja taka powinna wiernie przedstawiać to, co jest zamierzonym przedmiotem jej przedstawienia. Informacja wiernie przedstawiona to informacja kompletna, neutralna i wolna od błędów [MSSF, Część A, Założenia koncepcyjne... 2011, § QC12].

Głównym wyznacznikiem informacji wiernie zaprezentowanej jest to, że przedstawia ona to, co powinna przedstawiać. W dniu dokonania transakcji taką informację stanowi cena nabycia. Określa ona z jednej strony zapłaconą kwotę, a z drugiej stanowi odzwierciedlenie wartości składnika w dniu jego nabycia, czyli przedstawia to, co jest zamierzonym przedmiotem jej przedstawienia. Dla większości transakcji cena nabycia reprezentuje również wartość godziwą składnika w momencie jego nabycia, w związku z czym można uznać, że nie powstaje wtedy dylemat, która z tych dwóch kategorii wartości pozwala na bardziej wiernie przedstawienie informacji o zawartej transakcji. Pojawi się on jednak przy rozpatrywaniu wiernego przedstawienia informacji w sprawozdaniu finansowym. Przedmiotem przedstawienia informacji w dniu bilansowym jest odzwierciedlenie wpływu na wartość posiadane go już składnika, jaki miał wpływ czasu od momentu zawarcia transakcji lub od poprzedniego dnia bilansowego. Informację sprawozdawczą, która ten wpływ czasu uwzględnia, można uznać za informację wiernie przedstawioną. W związku z tym powstaje pytanie, czy dwie rozpatrywane kategorie wartości bilansowych środków trwałych będą posiadały cechę wiernej prezentacji? Wycena środków trwałych oparta na wartości historycznej jest uznawana za bardziej rzetelną/wierną niż wycena według wartości przeszacowanej ponieważ jest mniej podatna na manipulacje w zakresie wyniku finansowego [Herrmann i in. 2006, s. 53]. Kwoty przeszacowań wartości bilansowej środków trwałych ze względu na częsty brak aktywnego rynku dla tych aktywów wynikają ze zmian ich wartości godziwych ustalanych w drodze szacowania, a to stanowi obszar możliwego celowego wpływu na ich wysokość, przez to zaś na wielkość wyniku finansowego. Jednakże z drugiej strony można znaleźć sytuacje, w których wynik finansowy może być manipulowany również przy zastosowaniu modelu wyceny opartego na cenie historycznej [Herrmann i in. 2003, s. 89–108]. Przykładem może być celowe dokonywanie transakcji sprzedaży w danym lub w następnym okresie, po to aby realizowane przy tym przychody i odnotowywane koszty miały wpływ na wynik wybranego okresu. Będzie to miało szczególne znaczenie dla obrazu jednostki gospodarczej w sytuacji, gdy rozbieżność pomiędzy rynkową ceną sprzedawanego składnika aktywów trwałych a jego wartością bilansową bazującą na cenie historycznej jest istotna.

Jedną z wyżej wskazanych oznak wiernego przedstawienia informacji sprawozdawczej jest ponadto jej neutralność. Informacja neutralna to informacja bezstronna. Oznacza to, że nie ma ona na celu wywołania z góry określonego rezultatu lub zachowania, czego przejawem mogłaby być tendencja do zawyżania lub zaniżania jej wysokości. Z tego punktu widzenia można poszukiwać zarzutów wobec obu analizowanych metod wyceny środków trwałych. Zastosowanie modelu opartego na cenie nabycia stanowi przejaw konserwatyizmu w wycenie bilansowej, polegającego na obniżaniu wartości bilansowej środków trwałych i braku zgody na jej podwyższenie. W związku z tym w przypadku zastosowania modelu ceny nabycia utrata neutralności mogłaby polegać wyłącznie na zniżeniu wartości bilansowej środków trwałych. Może to następować w szczególności w warunkach inflacji. Zakres tego

zaniżenia będzie wzrastał wraz ze wzrostem inflacji i może przy tym zostać dodatkowo pogłębiony poprzez dokonywanie odpisów z tytułu utraty wartości. Drugi z omawianych modeli bazuje na wartości godziwej. Jej zastosowanie do wyceny bilansowej jest natomiast przejawem odchodzenia od konserwatyzmu na rzecz optymistycznego i związane jest z dokonywaniem w dniu bilansowym aktualizacji wartości bilansowej środków trwałych zarówno w górę, jak i w dół w zależności od sytuacji rynkowej. W tym przypadku zagrożenie utratą neutralności może wynikać z zaniżenia lub z zawyżenia wartości bilansowej. Dotyczy to szczególnie sytuacji braku aktywnego rynku dla ustalenia wartości godziwej i konieczności przeprowadzenia procedury szacowania. Szacowanie wartości godziwej to proces, w ramach którego podmiot wyceniający podejmuje wiele indywidualnych decyzji. W tym obszarze pojawia się więc zagrożenie celowego doboru najpierw modelu szacowania, a następnie jego parametrów, czego skutkiem będzie odpowiednio wyższy lub niższy wynik szacowania. Oznacza to, że konieczność dokonywania szacunków wartości godziwej wynikająca z braku aktywnego rynku, stwarzając możliwość podejmowania tendencyjnych decyzji, może prowadzić do utraty neutralności.

3.3. Porównywalność

Porównywalność to cecha jakościowa informacji, która pozwala użytkownikom zidentyfikować i zrozumieć zarówno podobieństwa, jak i różnice pomiędzy poszczególnymi pozycjami sprawozdania finansowego [MSSF, Część A, Założenia koncepcyjne... 2011, § QC21]. Oznacza to, że cecha ta nie odnosi się do pojedynczej pozycji, ale wymaga co najmniej dwóch z nich. W związku z tym porównywalność należy rozpatrywać w dwóch wymiarach: pomiędzy różnymi jednostkami oraz w czasie. Z punktu widzenia analizy porównywalności informacji na temat wartości środków trwałych istotny aspekt tej cechy wskazano w § QC25 założeń koncepcyjnych, gdzie stwierdzono: „mimo że pojedyncze zdarzenie może być wiernie przedstawione na różne sposoby, pozwalanie na alternatywne metody rachunkowości dla tych samych zdarzeń zmniejsza porównywalność”. W ramach MSSF więc, wprowadzając fakultatywność doboru metody wyceny bilansowej środków trwałych, z góry dopuszczono możliwość utraty porównywalności informacji. Jeżeli porównywane jednostki dokonają odmiennego wyboru metody wyceny środków trwałych, informacje nie będą porównywalne. Czy wynika z tego zatem, że wybór tego samego sposobu wyceny zapewni porównywalność informacji pomiędzy jednostkami gospodarczymi? Niekoniecznie, i dotyczy to zarówno wyboru modelu ceny nabycia, jak i wartości przeszacowanej.

Stosowanie modelu ceny nabycia do wyceny nieruchomości w warunkach rosnących cen rynkowych może utrudnić porównywalność informacji sprawozdawczych na ich temat pomiędzy jednostkami. Przykładowo, jeden z porównywanych podmiotów posiada nieruchomość nabytą 20 lat temu za 500 000 zł, drugi podmiot nabył identyczną nieruchomość rok temu za 1 500 000 zł, a trzeci nabył rok temu

nieruchomość mniejszą i w dużo gorszej lokalizacji za 500 000 zł. Wszystkie trzy podmioty stosują do wyceny środków trwałych model oparty na cenie nabycia. Dwa pierwsze podmioty posiadają identyczne składniki, ale w sprawozdaniu finansowym wykazują różne ich wartości. Podmioty pierwszy i trzeci natomiast wykażą zbliżoną wartość swoich nieruchomości, mimo że ich wielkość i lokalizacja istotnie się różnią. Rozbieżności te nie wystąpiłyby, gdyby przykładowe trzy podmioty zastosowały do wyceny środków trwałych model oparty na wartości przeszacowanej. Wtedy dwie pierwsze jednostki, posiadając identyczne składniki, wykazałyby w sprawozdaniu teoretycznie tę samą ich wartość wynikającą z wartości godziwej, co odzwierciedliłoby podobieństwa między tymi składnikami. Kwota ta różniłaby się istotnie od wartości wykazanej przez podmiot trzeci, a będącej odzwierciedleniem wartości godziwej składnika o gorszych parametrach.

Powyższy przykład wskazuje na to, że zastosowanie modelu ceny nabycia do wyceny środków trwałych może negatywnie wpłynąć na porównywalność informacji sprawozdawczej. Będzie to szczególnie widoczne w przypadku nieruchomości, których ceny rynkowe w ciągu lat mogą istotnie wzrosnąć. Wtedy najlepszym rozwiązaniem wydaje się zastosowanie modelu opartego na wartości przeszacowanej, jednakże nie bez zastrzeżeń wskazanych poniżej.

Dla porównywalności przeszacowanych wartości środków trwałych istotne znaczenie będzie miała hierarchiczność procedury ustalenia wartości godziwej [Mazur 2011, s. 173]. Powoduje ona, że sposób ich ustalenia nie zawsze będzie taki sam. Raz będzie to cena rzeczywistej transakcji z udziałem identycznego składnika pochodząca z aktywnego rynku, w innym przypadku będzie to cena rzeczywistej transakcji, ale dla składnika podobnego, a jeszcze innym razem będzie to szacunek tej ceny. Dla wartości godziwych bazujących na aktualnych cenach z aktywnych rynków dla identycznych składników porównywalność zostanie zachowana, gdyż podstawa ich ustalenia jest dokładnie taka sama. Gdy brak jest aktywnych rynków, wartość godziwą należy oszacować, czyli ustalić przy użyciu technik wyceny. W jednym roku dana jednostka gospodarcza, stwierdzając brak aktywnego rynku dla wycenianego składnika, może ustalić jego wartość godziwą na podstawie istniejącej na rynku bieżącej ceny składnika podobnego. W kolejnym natomiast roku do wyceny jednostka ta może wybrać metodę dochodową, jeżeli stwierdzi brak cen rynkowych. W obu porównywanych latach dany składnik zostaje wyceniony w wartości godziwej. Jednakże w pierwszym roku będzie to rzeczywista cena rynkowa, stanowiąca wynik obserwacji rynkowej, a w roku kolejnym będzie to prognoza przyszłych przepływów pieniężnych. Podobnie zagrożenie utratą porównywalności może pojawić się także wtedy, gdy obie porównywane wartości godziwe zostaną ustalone za pomocą technik wyceny. Różne jednostki gospodarcze mogą do ustalenia wartości godziwych składników tego samego rodzaju zastosować różne techniki szacowania lub nawet te same, ale o odmiennych parametrach i założeniach. Z powyższego wynika, że w przypadku zastosowania modelu wartości przeszacowanej utrata porównywalności może nastąpić wraz z utratą aktywności rynku dla wycenianego składnika lub w przypadku jego braku.

3.4. Sprawdzalność

Sprawdzalność pomaga upewnić użytkowników, że informacja wiernie przedstawia ekonomiczne zdarzenie, które powinna przedstawiać. Sprawdzalność oznacza, że różni znający zagadnienie i niezależni obserwatorzy mogliby osiągnąć konsensus, choć niekoniecznie całkowitą zgodę, że określone przedstawienie jest wierne. Ilościowa informacja nie musi być pojedynczym szacunkiem, aby być sprawdzalną. Zakres możliwych kwot i związanych z tym prawdopodobieństw może być również sprawdzalny [MSSF, Część A, Założenia koncepcyjne... 2011, § QC26].

Sprawdzalność to cecha, która stanowi główny argument za wyceną według modelu ceny nabycia i jednocześnie przeciwko wycenie opartej na wartości przeszacowanej. Zarówno zwolennicy, jak i przeciwnicy każdego z dwóch omawianych sposobów wyceny bilansowej środków trwałych próbują znaleźć takie przypadki i sytuacje, które mogłyby stanowić podstawę do obalenia argumentów oponentów. O ile nie ma wątpliwości co do sprawdzalności ceny nabycia pojedynczego składnika aktywów w drodze kupna, to mogą się one pojawić w sytuacji jego wytworzenia we własnym zakresie lub nabycia łącznie z całą jednostką gospodarczą [Herrmann i in. 2006, s. 51]. Wartość kosztów wytworzenia środków trwałych tylko w części bazuje na wielkościach sprawdzalnych dotyczących cen materiałów. Pozostała część może zawierać mniej lub bardziej subiektywnie określone składniki, takie jak bezpośrednio i pośrednio koszty pracy lub też alokacje kosztów ogólnych. Mając na względzie ten przypadek, można więc częściowo utracić przekonanie o większej sprawdzalności wartości historycznej, którą stanowi koszt wytworzenia środków trwałych, aniżeli sprawdzalność ich szacowanej wartości godziwej. Podobną wątpliwość może wywołać także analiza przypadku nabycia składników środków trwałych przez połączenie jednostek gospodarczych. Wycena takich aktywów w dniu ich nabycia odbywa się według ich wartości godziwej. W tym przypadku wartość godziwa stanowi jednocześnie ich wartość historyczną. Wartość ta nie wynika jednak z odrębnych transakcji nabycia poszczególnych składników, co powoduje, że będzie ona na tyle sprawdzalna, na ile sprawdzalna będzie wartość godziwa tych składników. Tę zaś można uznać za sprawdzalną, jeżeli procedura jej ustalenia zostanie właściwie przeprowadzona i udokumentowana. Sprawdzalność wartości przeszacowanej będzie zależała od zakresu ujawnień na temat wartości godziwej znajdujących się w sprawozdaniu finansowym.

3.5. Terminowość

Terminowość informacji oznacza posiadanie informacji dostępnych dla podejmujących decyzję w czasie, w którym mogą one wpłynąć na ich decyzję. Im starsza informacja, tym mniej użyteczna [MSSF, Część A, Założenia koncepcyjne... 2011, § QC29]. Informacja terminowa jest więc dostępna osobie podejmującej decyzję, zanim straci ona swoje znaczenie dla podjęcia tej decyzji. Dokonywanie przeszaco-

wań środków trwałych na dzień bilansowy pozwala na dostarczanie odbiorcom sprawozdania finansowego informacji o ich aktualnych cenach rynkowych. Przywołane wcześniej badania wskazują, że inwestorzy korzystają z bieżącej informacji o wartości aktywów, pod warunkiem że uznają ją za wiarygodną [Barth, Clinch 1998; Aboody i in. 1999]. Kredytodawcy, udzielając kredytów i pożyczek z zastawem na środkach trwałych, również wymagają informacji o ich wartości bieżącej. Wartość kosztu historycznego natomiast o tyle ma zdolność do terminowego wpływania na podejmowane decyzje, o ile nie odbiega znacząco od wartości godziwej. Teoretycznie więc pod względem terminowości wartość przeszacowana stanowi lepszą podstawę podejmowanych decyzji niż wartość historyczna. W praktyce jednak kilkumiesięczny odstęp czasu między dniem bilansowym, czyli dniem, na który przeszacowuje się środki trwałe, a dniem opublikowania sprawozdania finansowego może spowodować utratę cechy terminowego wspierania decyzji podejmowanych przez odbiorów sprawozdania finansowego.

3.6. Zrozumiałość

W § QC32 założeń koncepcyjnych przyjęto, że sprawozdania finansowe są przygotowywane dla użytkowników, którzy mają rozsądną wiedzę o gospodarczej i ekonomicznej działalności i którzy przeglądają i analizują informacje skrupulatnie. Czasami jednak nawet dobrze poinformowani i skrupulatni użytkownicy mogą potrzebować poszukiwać pomocy u doradców, aby zrozumieć informacje o złożonych ekonomicznych zdarzeniach.

Informacje wyrażone przez cenę historyczną są generalnie uważane za zrozumiałe. Natomiast informacje oparte na wartości godziwej są najlepiej zrozumiałe wtedy, gdy zostały ustalone na podstawie bieżących cen takich samych składników pochodzących z aktywnego rynku. W przypadku braku takiego rynku zrozumiałość wartości godziwych oszacowanych za pomocą technik wyceny może być mniejsza i będzie zależała od zakresu i sposobu ujawnienia informacji dotyczących ustalenia wartości godziwej.

3.7. Istotność

Informacja jest istotna, jeżeli jej pominięcie lub zniekształcenie może wpłynąć na decyzję, którą użytkownicy podejmują na bazie informacji finansowej o określonej jednostce sprawozdawczej. Istotność jest więc specyficznym dla jednostki aspektem przydatności opartym na charakterze i/lub na wielkości określonej pozycji, do której informacja się odnosi w kontekście określonego raportu finansowego jednostki [MSSF, Część A, Założenia koncepcyjne... 2011, § QC11].

Informacja na temat wartości bilansowej środków trwałych posiadanych przez jednostkę gospodarczą jest istotna z punktu widzenia odbiorców jej sprawozdania finansowego, czyli jej pominięcie lub zniekształcenie może wpłynąć na ich decyzje.

Ze względu na możliwość zastosowania jednego z dwóch alternatywnych modeli wyceny informacja ta będzie wynikała albo z ceny nabycia, albo z wartości przeszacowanej. Odbiorcom sprawozdania finansowego zostanie więc udostępniona jedna z tych wartości, w zależności od wyboru jednostki, a druga pozostanie nieznana. Oznacza to, że otrzymując jedną informację, jednocześnie nie otrzymują tej drugiej, która może być równie istotna. Przykładowo, jednostka posiada całkowicie umorzone nieruchomości. Przy zastosowaniu modelu opartego na cenie nabycia ich wartość bilansowa wyniesie zero i będzie przypuszczalnie istotnie różna od wartości przeszacowanej ustalonej na bazie wartości godziwej tych nieruchomości. W tym przypadku znajomość tej drugiej może istotnie zmienić decyzję podejmowaną przez użytkownika. Oznacza to, że możliwość zastosowania do wyceny środków trwałych modelu ceny nabycia może z założenia pozbawić odbiorców sprawozdania finansowego istotnych informacji.

4. Podsumowanie

Powyższe rozważania wskazują generalnie, że informacja wynikająca zarówno z zastosowania modelu ceny nabycia lub kosztu wytworzenia, jak i z modelu wartości przeszacowanej posiada wymagane dla sprawozdań finansowych cechy jakościowe. W odniesieniu do każdej z analizowanych cech można jednak wskazać sytuacje lub konteksty, kiedy utrzymanie danej cechy może nie być możliwe. Dotyczy to obu omawianych modeli wyceny środków trwałych. W związku z tym nie można jednoznacznie stwierdzić, że jeden z nich wygrywa pod względem jakości informacji dostarczanej użytkownikom sprawozdania finansowego.

Podsumowując jakość informacji wygenerowanych za pomocą modelu ceny nabycia lub kosztu wytworzenia, można zauważyć, że:

- jej przydatność decyzyjna może zostać utracona w sytuacji zagrożenia kontynuacji działalności lub przy ustalaniu ceny nabycia jednostki gospodarczej, a przydatność do celu potwierdzania lub korygowania wcześniejszych decyzji może zmniejszyć się w odniesieniu do wartości nieruchomości;
- wierność jej prezentacji może zostać ograniczona w przypadku celowego dokonywania transakcji w tym, a nie w innym okresie;
- jej porównywalność może zostać utracona w przypadku wartości nieruchomości nabywanych w różnych okresach;
- jej sprawdzalność może budzić wątpliwości w odniesieniu do składników wytworzonych we własnym zakresie lub nabytych w drodze połączenia;
- w przypadku rosnących cen nieruchomości istotne informacje na ich temat mogą nie zostać odzwierciedlone;
- mogą nie być aktualne.

Podsumowując jakość informacji na temat wartości środków trwałych wygenerowanych za pomocą modelu wartości przeszacowanej, należy stwierdzić, że największym jej atutem jest jej aktualność (terminowość), która decyduje o jej wysokiej

przydatności decyzyjnej. Cecha ta jednak może zostać utracona w przypadku istotnych zmian warunków rynkowych mających miejsce pomiędzy dniem bilansowym a momentem opublikowania sprawozdania finansowego. Ponadto głównym powodem możliwej utraty cech jakościowych wartości przeszacowanej środków trwałych jest brak aktywnego rynku do ustalenia ich wartości godziwej. Związane jest to w szczególności z możliwością indywidualnego doboru technik wyceny i ich parametrów, którego skutkiem może być utrata porównywalności. Gdy dobór ten będzie miał charakter celowy, może pojawić się zagrożenie manipulowaniem wysokością wartości bilansowej aktywów oraz wyniku finansowego, a to oznacza możliwość utraty neutralności i wierności przedstawienia. Ponadto w tym przypadku może nastąpić również utrata wiarygodności ustalonych wartości. W tym miejscu należy zaznaczyć, że w znowelizowanych założeniach koncepcyjnych wiarygodność została usunięta z katalogu cech jakościowych informacji sprawozdawczych, co stanowi kwestię dyskusyjną. Informacja, która nie jest wiarygodna, traci bowiem swoją przydatność decyzyjną.

Jednostki gospodarcze, podejmując decyzję o wyborze sposobu wyceny środków trwałych, poza analizą cech jakościowych powinny się kierować kryterium kosztowym, tzn. dostarczona informacja powinna kosztować mniej, niż wynosi zakres korzyści z niej wynikający. W przypadku wyceny środków trwałych według wartości przeszacowanej ma to szczególne znaczenie z uwagi na częsty brak aktywnego rynku, który może skutkować koniecznością korzystania z drogiej usług rzeczoznawców.

Literatura

- Aboody D., Barth M.E., Kasznik R. [1999], *Revaluation of fixed assets and future firm performance: Evidence from the U.K.*, "Journal of Accounting and Economics" no. 26(1–3).
- Ashbaugh H., Olsson P. [2002], *An exploratory study of the valuation properties of cross-listed firms' IAS and U.S. GAAP earnings and book values*, "The Accounting Review" no. 77(1), s. 107–126.
- Barth M.E., Clinch G. [1998], *Revalued financial, tangible and intangible assets: Association with share prices and non-market-based value estimates*, "Journal of Accounting Research" no. 36 Suppl., s. 199–233.
- Easton P.D., Edey P.H., Harris T.S. [1993], *An investigation of revaluations of tangible long-lived assets*, "Journal of Accounting Research" no. 31 Suppl., s. 1–38.
- Herrmann D., Inoue T., Thomas W. [2003], *The sales of assets to manage earnings in Japan*, "Journal of Accounting Research" no. 41 (1), s. 89–108.
- Herrmann D., Saudagaran S.M., Thomas W.B. [2006], *The quality of fair value measures for property, plant, and equipment*, "Accounting Forum" no. 30, s. 43–59.
- Mazur A. [2011], *Wartość godziwa – potencjał informacyjny*, Difin, Warszawa.
- Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej: według stanu na dzień 1 stycznia 2011 r. Część A, Założenia koncepcyjne sprawozdawczości finansowej, Przedmowa do Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) oraz jednolity tekst MSSF obejmujący Międzynarodowe Standardy Rachunkowości (MSR) oraz interpretacje – według stanu na 1 dzień stycznia 2011 r., SKwP, Warszawa 2011.
- US-GAAP vs. IFRS. The Basics*, Ernst&Young, January 2009.

ALTERNATIVE FIXED ASSETS MEASUREMENT MODELS AND THE INFORMATION QUALITY OF THE FINANCIAL STATEMENTS

Summary: According to the International Financial Reporting Standards fixed assets valuation can be performed by the application of a cost model or a revaluation model. In this paper one can find the analysis of qualitative features of financial report with respect to the valuation method applied. After research it was concluded that information resulting from the application of both models characterized itself with required qualitative features. Nevertheless in each model one can describe situations, when holding on to a particular feature can be difficult. Thus, it cannot be firmly stated that one among two models is better than another in the aspect of quality of information provided to financial statement users.

Keywords: fixed assets, valuation, quality of the financial statements.